

Bachelorscriptie Sociologie

De mate van welzijn na de scheiding in Nederland

Wat is de invloed van de initiator-status en verschilt dit voor mannen en vrouwen?

Abstract

Er is al veel onderzoek gedaan naar de invloed van de initiator-status en de invloed van geslacht op de mate van welzijn van een individu na de scheiding. Mannelijke en vrouwelijke initiators zijn echter niet eerder met elkaar vergeleken. In deze studie wordt daarom, naast de aparte effecten van initiator-status en geslacht, de interactie tussen deze variabelen onderzocht. Uit eerdere studies is gebleken dat de stress die een scheiding met zich meebrengt een negatief effect heeft op de mate van welzijn van een individu en dat de initiator-status en geslacht deze relatie beïnvloeden. Er wordt verwacht dat initiators en mannen een hogere mate van welzijn hebben na de scheiding dan respectievelijk non-initiators en vrouwen. Daarnaast wordt verondersteld dat mannelijke initiators een hogere mate van welzijn hebben in vergelijking met vrouwelijke initiators. Gebruikmakend van de dataset ‘Scheiding in Nederland 1998’ worden multiple regressies uitgevoerd om deze aannames te toetsen. Initiator blijkt, tegen de verwachting in, een significant negatief effect te hebben op de mate van welzijn. Voor man wordt een significant positief effect gevonden. De interactie tussen beide variabelen blijkt niet significant. Na toevoeging van de controlevariabelen wordt er niet langer een significant effect van de onafhankelijke variabelen op de mate van welzijn gevonden.

Emma Cuperus (3841006)

In samenwerking met Jolinke Golbach (3693392)

Onder begeleiding van Simon de Bruijn

Tweede corrector: Mark Veenbrink

Universiteit Utrecht

19 juni 2015

Voorwoord

In handen heeft u de scriptie ‘De mate van welzijn na de scheiding in Nederland: wat is de invloed van de initiator-status en verschilt dit voor mannen en vrouwen?’. Deze scriptie is geschreven in het kader van de afronding van onze bachelor Sociologie aan de Universiteit Utrecht en gaat in op een sociologische kwestie: in hoeverre beïnvloeden bepaalde persoonlijke kenmerken de mate van welzijn na de scheiding?

Begin februari 2015 zijn wij begonnen aan het schrijven van deze scriptie. In eerste instantie was het zoeken naar een duidelijke afbakening van het onderwerp maar toen het onderwerp eenmaal helder was kon het schrijven echt beginnen. Het werken aan de scriptie is zeker vergemakkelijkt door de samenwerking die we allebei als erg prettig hebben ervaren. Ondanks verschillende hindernissen tijdens het schrijfproces, zijn wij uiteindelijk erg tevreden met het eindproduct.

Onze grote dank gaat uit naar Simon de Bruijn, die ons tijdens het schrijven van deze scriptie begeleid heeft. Tijdens de bijeenkomsten was hij immer enthousiast en betrokken en we hadden deze scriptie niet zonder hem kunnen schrijven. Wij willen hem dan ook hartelijk bedanken voor de vele feedback en adviezen die we van hem hebben gekregen. Ook willen wij onze dank betuigen aan Geert Cuperus, Iris Kloosterman en Andreas Schippers die het concept van onze scriptie hebben doorgelezen en becommentarieerd. Tot slot bedanken we onze goede vriend Tony, die altijd voor ons klaarstond wanneer we dat nodig hadden.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Emma Cuperus en Jolinke Golbach

19 juni 2015, Utrecht

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Introductie	3
De initiator-status	4
Theorie	4
Data	8
Methoden.....	9
Resultaten	13
Conclusie en discussie.....	15
Bibliografie.....	19
Bijlage I.....	22
Bijlage II.....	23

Introductie

Het aantal echtscheidingen in Nederland is de laatste decennia sterk toegenomen. Begin 1970 was het echtscheidingspercentage 12,1%, in 2013 was dit percentage gestegen naar 38,1% (CBS Statline, 2015). Een echtscheiding en de stress die dit met zich meebrengt blijkt een sterk negatief effect te hebben op het welzijn van een individu (Amato, 2000; Gray, de Vaus, Qu, & Stanton, 2011; Hewitt & Turrell, 2011). Aangezien steeds meer mensen met een echtscheiding te maken krijgen is het van belang dat er meer kennis komt omtrent de gevolgen van een echtscheiding voor de mate van welzijn van individuen. Inzicht in het effect van scheiden op het welzijn van het individu kan immers een belangrijke rol spelen tijdens en na de scheiding. In deze studie wordt onderzocht in welke mate de initiator-status en geslacht dit effect beïnvloeden.

De mate van stress die een individu tijdens het scheidingsproces ervaart (en daarmee indirect de mate van welzijn) kan worden beïnvloed door de initiator-status (Amato, 2000). In eerder onderzoek wordt gevonden dat ex-partners die zelf niet het initiatief hebben genomen tot een echtscheiding (de *non-initiators*) een relatief mindere mate van welzijn ervaren vergeleken met de ex-partners die zelf het initiatief hebben genomen tot echtscheiding (de *initiators*) of die samen tot die beslissing zijn gekomen (*joint-initiators*) (Hewitt & Turrell, 2011). Uit het onderzoek van Hewitt en Turrell (2011) blijkt dat vrouwelijke en mannelijke initiators een hogere mate van welzijn hebben dan de non-initiator, maar de mannelijke en vrouwelijke initiator worden niet met elkaar vergeleken. In deze studie wordt onderzocht of de initiator-status en geslacht van invloed zijn op de mate van welzijn van een individu na een echtscheiding in Nederland. Daarbij toetst deze studie een aanname die in eerder onderzoek naar de invloed van de initiator-status op de mate van welzijn nog niet getest is. Onderzocht wordt of er verschillen zijn in de mate van welzijn tussen mannelijke en vrouwelijke initiators. Met behulp van de dataset Scheiding in Nederland 1998 (SIN98; Kalmijn, de Graaf, & Uunk, 2000) worden de in deze studie opgestelde verwachtingen onderzocht. Deze dataset bevat uitgebreide informatie over de huwelijkssituatie van de respondenten en omvat drie groepen bestaande uit gehuwde, gescheiden en hertrouwde respondenten.

Hieronder zal allereerst dieper worden ingegaan op de term initiator-status. Door middel van een theoretisch kader wordt beargumenteerd waarom de verwachtingen zijn opgesteld dat de initiator een hogere mate van welzijn na de scheiding heeft dan de non-initiator en waarom voorzien wordt dat mannen een hogere mate van welzijn na de scheiding hebben dan vrouwen. Op basis van het theoretische kader en de verwachtingen volgt de

beredenering dat mannelijke initiators een hogere mate van welzijn hebben dan vrouwelijke initiators. Aan de hand van deze verwachtingen zijn drie hypothesen opgesteld, die worden getoetst door middel van multiële regressies. Na een bespreking van de gevonden resultaten zullen er conclusies getrokken worden met betrekking tot de hypothesen. Tot slot wordt er gereflecteerd op het onderzoek en worden aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

De initiator-status

De persoon die de eerste stap in het scheidingsproces zet wordt de initiator genoemd (Kalmijn & Poortman, 2006). Naast de initiator zijn er nog twee andere vormen van initiator-status: de non-initiator en joint-initiation. De non-initiator is degene wiens partner de eerste stap zet in het scheidingsproces en bij joint-initiation hebben de ex-partners samen de stap genomen om het scheidingsproces in werking te stellen. In dit onderzoek worden al deze categorieën onderzocht. Er wordt echter vooral gekeken naar het verschil tussen de groep van initiators en non-initiators, ervan uitgaande dat dit verschil duidelijker zal zijn dan het verschil tussen initiators en joint-initiators en het verschil tussen non-initiators en joint-initiators. Aangezien joint-initiators de eerste stap tot scheiding samen met de ex-partner hebben genomen is er geen sprake van een verlater en een verlatene, wat wel het geval is bij de initiator en de non-initiator. Het contrast tussen deze twee laatste groepen zal daarom groter zijn.

Theorie

Een echtscheiding gaat gepaard met stressvolle gebeurtenissen en de stress die de scheiding oplevert beïnvloedt de mate van welzijn van het individu (Amato, 2000; Wang & Amato, 2000). De hoeveelheid stress die ervaren wordt is niet voor iedereen gelijk en kan worden beïnvloed door de initiator-status. Degene die de eerste stap zet in het scheidingsproces beleeft de scheiding op een andere manier dan degene die niet het initiatief tot scheiding neemt. Omdat door de initiator al tijdens het huwelijk op een scheiding geanticipeerd wordt, begint hij voorafgaand aan het scheidingsproces met de verwerking ervan (Emery, 1998; Sweeney & Horwitz, 2001). Voor de non-initiator komt de scheiding minder verwacht en daarom begint deze persoon later dan de initiator met de verwerking. De initiator heeft om deze reden een tijdsvoordeel wat betreft de verwerking van de scheiding in vergelijking met de non-initiator (Vaughan, 1979; Emery, 1998). Dit tijdsvoordeel van de initiator zorgt ervoor dat hij minder stress ervaart na de scheiding en dus een hogere mate van welzijn heeft ten opzichte van de non-initiator.

Naast het tijdsaspect is er nog een tweede aspect waar de initiator voordeel van ondervindt. Hij ervaart een hogere mate van controle over het scheidingsproces ten opzichte van de non-initiator, omdat de initiator de leiding neemt in het begin van het scheidingsproces. De perceptie van controle over het scheidingsproces heeft een positief effect op de verwerking van de scheiding (Dohrenwend, 1974; Gray & Silver, 1990; Sweeney & Horwitz, 2001). Doordat de initiator dit gevoel van controle meer beleeft dan de non-initiator bij de verwerking van de scheiding, ervaart hij minder stress en dus een hogere mate van welzijn dan de non-initiator. De non-initiator heeft minder op de scheiding geanticipeerd en ervaart gevoelens van hulpeloosheid en verlies van controle (Vaughan, 1979; Emery, 1998).

De initiator ervaart dus tijdens het scheidingsproces voordelen van zowel het tijdsaspect als het controle-aspect en deze mechanismen kunnen elkaar versterken. In verhouding tot de non-initiator heeft de initiator al eerder op de echtscheiding geanticipeerd, en hij heeft langer de tijd gehad om naast de verwerking van de scheiding ook na te denken over de consequenties van de breuk. De gevoelens van controle die de initiator ondervindt nemen hierdoor toe.

De initiator ervaart dus minder stress dan de non-initiator omdat hij eerder begint met de verwerking van de scheiding en een gevoel van controle over het scheidingsproces heeft. Dit zorgt ervoor dat het negatieve effect van stress op de mate van het welzijn na de scheiding minder groot is voor de initiator ten opzichte van de non-initiator. Hieruit volgt de verwachting: *de initiator heeft na de scheiding een hogere mate van welzijn dan de non-initiator* (hypothese 1).

Deze hypothese is in eerdere onderzoeken getest. Verschillende studies vinden hierbij dat de initiator een hogere mate van welzijn na de scheiding heeft dan de non-initiator (Gray & Silver, 1990; Wang & Amato, 2000; Hewitt & Turrell, 2011). Ook wordt er gevonden dat degene die de meeste controle ervaart tijdens de scheiding een hogere mate van welzijn heeft (Sweeney & Horwitz, 2001). In dit laatste onderzoek wordt verrassend genoeg ook gevonden dat de non-initiator niet meer depressieve gevoelens ervaart na de scheiding dan de initiator. Gevoelens van depressie zijn van negatieve invloed op de mate van welzijn, hetgeen suggereert dat de non-initiator niet per se een lagere mate van welzijn heeft na de scheiding.

Andere onderzoeken vinden echter geen verschil in de mate van welzijn tussen de initiator en de non-initiator vinden (Spanier & Furstenberg, 1982; Pettit & Bloom, 1984). Er wordt gevonden dat het gevoel van controle niet samenhangt met de initiator en er daardoor ook geen verband is tussen de initiator-status en de mate van welzijn (Pettit & Bloom, 1984).

Daarnaast is er één studie die vindt dat initiators op korte termijn een mindere mate van welzijn hebben vergeleken met non-initiators, maar op lange termijn is dit effect omgedraaid (Buehler, 1987).

Eerdere studies vinden geen consistente resultaten wat betreft de invloed van de initiator-status op de mate van welzijn na de scheiding. Aangezien een studie als deze nog niet eerder is uitgevoerd in Nederland wordt in dit onderzoek getracht meer inzicht te krijgen in de invloed van de initiator-status op de mate van welzijn van de gescheiden Nederlandse bevolking.

Een andere factor die van invloed is op de hoeveelheid stress die ervaren wordt, en dus indirect op de mate van welzijn, is geslacht. Er zijn verschillende zaken die bij een scheiding komen kijken, zoals verhuizen, die voor zowel mannen als vrouwen stress opleveren. Er zijn echter ook situaties waarbij er verschillen in de hoeveelheid stress tussen mannen en vrouwen worden waargenomen. Deze verschillen in de mate van stress hebben ook invloed op de mate van het welzijn. Immers hoe meer stress er wordt ervaren, des te lager de mate van welzijn (Amato, 2000).

Een van de factoren die dit verschil in stress tussen mannen en vrouwen verklaart is de veranderende financiële situatie die een scheiding met zich meebrengt. Voor de scheiding werden de financiën gedeeld, terwijl de ex-partners er na de scheiding alleen voor komen te staan. Voor mannen blijft het financiële niveau na de scheiding vaak gelijk, ondanks dat zij meestal alimentatie moeten betalen, terwijl vrouwen er doorgaans financieel gezien op achteruit gaan (Kalmijn & Poortman, 2006). Dit verschil kan verklaard worden doordat mannen in mindere mate een scheve man-vrouw verdeling tussen werk en huishouden ervaren en daarnaast meestal een hoger salaris verdienen dan vrouwen (Holden en Smock, 1991). De veranderende financiële situatie beïnvloedt de stress die mannen na de scheiding ervaren dus nauwelijks terwijl dit voor vrouwen wel een hogere mate van stress oplevert (Smock, 1994; Fisher, Fagot & Leve, 1998). Deze verschillen in de mate van stress die mannen en vrouwen hierdoor ondervinden, zorgen ervoor dat mannen in vergelijking met vrouwen een hogere mate van welzijn hebben na de scheiding.

Daarnaast blijken mannen een grotere kans hebben om te herpartneren dan vrouwen (Gove & Shin, 1989). Het vinden van een nieuwe partner heeft een positieve invloed op de mate van welzijn (Gove & Shin, 1989; Gray et al., 2011). Vrouwen die alleenstaand blijven na de scheiding hebben een lagere mate van welzijn dan alleenstaande mannen (Gray et al., 2011). Na de scheiding hebben mannen dus doorgaans een hogere mate van welzijn dan vrouwen. De hogere kans op herpartneren voor mannen in vergelijking met vrouwen (Gray et

al., 2011) draagt daarom bij aan het verschil in de mate van welzijn na de scheiding tussen mannen en vrouwen.

Een derde factor die van invloed is op de ervaren stress na een scheiding, en dus indirect op de mate van welzijn, is het hebben van kinderen. Mannen krijgen over het algemeen minder vaak de dagelijkse zorg over de kinderen (Burkhauser, Duncan, Hauser & Berntsen, 1991; Bianchi, Subaiya & Kahn, 1999). Deze bevinding kan twee dingen betekenen voor de mate van stress voor ex-partners die kinderen hebben na de scheiding ervaren: enerzijds kan het voorkomen dat de man zijn kinderen minder ziet doordat de vrouw de dagelijkse zorg voor de kinderen op zich neemt. Dit levert voor de man stress op omdat hij een verminderde band met zijn kinderen kan ervaren (Kalmijn & Poortman, 2006). Anderzijds ervaren vrouwen ook meer stress als er kinderen zijn betrokken bij de scheiding doordat ze na de scheiding meer verantwoordelijkheid krijgen over de dagelijkse zorg van de kinderen (Kalmijn & Poortman, 2006). Het hebben van kinderen levert daarom voor zowel mannen als vrouwen meer stress op bij de scheiding, wat een negatief effect heeft op de mate van welzijn.

De hoeveelheid stress die ervaren wordt bij een scheiding verschilt dus tussen mannen en vrouwen. Zoals hierboven genoemd wordt ervaren mannen doorgaans minder stress dan vrouwen, omdat hun financiële situatie minder verandert in vergelijking met vrouwen en vanwege de grotere kans die mannen hebben om te herpartneren na een scheiding. Mannen met kinderen ervaren daarentegen een extra stressfactor omdat ze hun kinderen minder zien. Vrouwen met kinderen ervaren echter ook extra stress na de scheiding aangezien zij veelal de zorg voor de kinderen op zich nemen. Concluderend lijkt de mate van stress die mannen ervaren na de scheiding lager te zijn dan de mate van stress die vrouwen ervaren. Deze verschillen in stress leiden daarom ook tot verschillen tussen de mate van welzijn van mannen en vrouwen. Uit bovengenoemde uiteenzetting volgt de verwachting: *mannen hebben een hogere mate van welzijn na een echtscheiding dan vrouwen (hypothese 2)*.

Er zijn meerdere studies die het verschil in de mate van welzijn na de scheiding tussen mannen en vrouwen hebben onderzocht. Veelal wordt er gevonden dat mannen een hogere mate van welzijn na de scheiding hebben dan vrouwen (Aseltine & Kessler, 1993; Marks & Lambert, 1996). Zo hebben vrouwen na de scheiding vaker een depressie, ervaren zij vaker een afname in hun gevoel van eigenwaarde en ondervinden zij minder persoonlijke groei in vergelijking met mannen (Marks & Lambert, 1996).

Er zijn echter ook resultaten die deze bevindingen weerleggen. Ondanks dat er op korte termijn (tot twee jaar na de scheiding) verschillen in de mate van welzijn tussen mannen

en vrouwen worden gevonden, blijkt de mate van welzijn voor zowel gescheiden mannen als gescheiden vrouwen op de lange termijn (vanaf twee jaar na de scheiding) niet te verschillen van continu getrouwden (Booth & Amato, 1991). Dit zou betekenen dat hoe meer tijd er verstreken is, des te minder groot de verschillen in de mate van welzijn na de scheiding tussen mannen en vrouwen.

Er is dus geen geheel eenduidig beeld te vormen voor wat betreft de relatie tussen geslacht en welzijn. Veel onderzoeken vinden verschillen tussen de mate van welzijn van mannen en vrouwen na de scheiding. Voornamelijk herpartners en de verschillen in financiële situatie lijken dit verschil te beïnvloeden. De tweede hypothese ligt in het verlengde van eerdere bevindingen en stelt daarom dat mannen na de scheiding een hogere mate van welzijn hebben dan vrouwen.

Uit bovenstaande aannames volgt een derde hypothese. Van zowel initiators als van mannen wordt verwacht dat zij een hogere mate van welzijn hebben vergeleken met respectievelijk non-initiators en vrouwen. Deze verwachtingen worden gecombineerd tot de laatste hypothese: *mannelijke initiators hebben een hogere mate van welzijn dan vrouwelijke initiators (hypothese 3)*. In dit onderzoek wordt voor het eerst een dergelijk interactie-effect getoetst. Er zijn daarom geen eerdere bevindingen die hier besproken kunnen worden over het veronderstelde effect.

Data

De dataset die wordt gebruikt voor het toetsen van de gestelde hypothesen is afkomstig uit de retrospectieve levensloop survey Scheiding in Nederland 1998 (Kalmijn et al., 2000). Door middel van een steekproef zijn er negentien gemeenten uit verschillende delen van Nederland geselecteerd, die voor de Nederlandse populatie representatief zijn wat betreft regio en urbanisatiegraad. Uit deze negentien gemeenten zijn middels het gemeenteregister drie steekproeven geselecteerd om drie samples te doen ontstaan van getrouwde respondenten, gescheiden respondenten en respondenten met een nieuwe samenwoon-relatie. Dit is een huwelijk of een relatie waarbij de respondent en de partner ongehuwd samenwonen. De respons-rate van de survey is 45,6 procent, hetgeen vergelijkbaar is met andere Nederlandse surveys (Kalmijn et al., 2000).

De dataset bevat informatie over in totaal 2346 respondenten en hun (ex-)partners. De groep getrouwde respondenten bestaat uit 551 individuen en de groep van de gescheiden respondenten bestaat uit 1795 individuen, hiervan hebben 926 respondenten een nieuwe samenwoon-relatie. De groep van gescheiden respondenten, met en zonder nieuwe

samenwonen-relatie, is oververtegenwoordigd in deze dataset. Dit betekent dat de dataset representatieve resultaten kan opleveren voor de gescheiden Nederlandse bevolking, maar deze resultaten niet te generaliseren zijn naar de gehele bevolking. In dit onderzoek is alleen de groep gescheiden respondenten gebruikt voor de analyses. Er is een filter toegepast zodat de respondenten op alle gebruikte variabelen een geldige waarde hebben. Ook zijn er twee outliers uit de dataset verwijderd. Dit brengt het totaal van geanalyseerde respondenten op N=1760.

Methoden

Hieronder volgt een beschrijving van de in dit onderzoek gebruikte variabelen. De beschrijvende statistieken zijn gerapporteerd in tabel 1, die hieronder gepresenteerd wordt.

Welzijn Over depressie worden in de dataset twintig stellingen geformuleerd waarbij de respondent kan kiezen uit vier antwoordcategorieën: zelden of nooit (1), soms (2), vaak (3) en altijd of bijna altijd (4). Aan de hand van deze stellingen wordt de mate van welzijn gemeten. Alle stellingen zijn zo gehercodeerd dat een hogere score een hogere mate van welzijn aanduidt. Vervolgens is vanuit deze stellingen de variabele welzijn gecreëerd door het gemiddelde van de scores te nemen. De ondergrens die hierbij wordt aangehouden is dat de respondent minstens tien van de twintig stellingen beantwoord moet hebben. De continue variabele blijkt erg linksscheef verdeeld te zijn. Door middel van een logaritmische transformatie is met behulp van een natuurlijk logaritme getracht de variabele meer te normaliseren.

Initiator In de dataset wordt de initiator-status gemeten aan de hand van de volgende vraag: “bij een scheiding is het soms dat één van de twee de eerste stap zet. Wie nam in uw geval de eerste beslissing om uit elkaar te gaan?” Antwoordcategorieën bij deze vraag zijn: “de respondent”, “de ex-partner” en “de respondent en ex-partner min of meer tegelijk”. Met deze antwoordcategorieën zijn drie dummy-variabelen gemaakt. De respondenten die aangeven zelf de eerste stap te hebben gezet worden hierbij onder de dummy initiator geplaatst, degenen die “de ex-partner” hebben geantwoord worden onder de dummy non-initiator geplaatst en de respondenten die “de respondent en ex-partner min of meer tegelijk” hebben geantwoord worden onder de dummy joint-initiator geplaatst.

Hier dient te worden opgemerkt dat deze vraag gevoelig is voor sociaal wenselijke antwoorden. Kalmijn en Poortman (2006) erkennen dit probleem ook. Zij opperen de

Tabel 1: Beschrijvende statistieken van de gebruikte variabelen (N=1760).

Variabele	Range		Mean	SD
	Min	Max		
Welzijn	.37	1.39	1.23	.13
Initiator	0	1	.61	-
Non-initiator	0	1	.29	-
Joint-initiator	0	1	.10	-
Man	0	1	.40	-
Initiator*man	0	1	.16	-
Non-initiator*man	0	1	.18	-
Joint-initiator* man	0	1	.06	-
Leeftijd	28	85	49.14	10.17
Verstreken tijd	0	49	12.99	8.47
Opleidingsjaren	6	16	11.17	2.85
Aantal kinderen	0	9	1.52	1.32
Leeftijd jongste kind	0	50	20.15	9.43
Herpartneren	0	1	.52	-
Conflict	0	14	.75	2.00

mogelijkheid dat vrouwen vaker aangeven het initiatief te hebben genomen om hun eigenwaarde te beschermen. Daarbij blijken mannen het initiatief tot scheiden ook vaker aan de vrouw toeschrijven. Ze concluderen dat vrouwen ongeveer twee keer zo vaak het initiatief tot scheiden nemen als mannen (Kalmijn & Poortman, 2006). Deze veronderstelling is voor de dataset Scheiding in Nederland 1998 (Kalmijn et al., 2000) gecontroleerd door middel van een independent samples t-test. Hieruit blijkt dat de gemiddelde score van vrouwen op de initiator-dummy daadwerkelijk bijna twee keer zo hoog is als de gemiddelde score van mannen op deze dummy ($t = -15.105$; $p < .001$).

In de analyse zijn ook de controlevariabelen *leeftijd van de respondent, het aantal jaren tussen de scheiding en het interview, het aantal genoten jaren opleiding, het aantal kinderen dat de respondent en de ex-partner samen hebben, de leeftijd van het jongste kind dat de respondent samen met de ex-partner heeft, herpartneren en conflict na de scheiding* meegenomen. *Het aantal verstreken jaren tussen scheiding en interview en het aantal kinderen* zijn gebruikelijke controlevariabelen in de familiesociologie. *De leeftijd van de respondent, opleidingsniveau, leeftijd jongste kind, herpartneren en conflict na de scheiding*

worden in dit onderzoek ook meegenomen als controlevariabelen omdat verwacht wordt dat deze variabelen ook invloed hebben op de mate van welzijn na de scheiding.

Leeftijd van de respondent De leeftijd van de respondent in jaren is bepaald door het geboortjaar van de respondent af te trekken van het jaartal van het interview. Hierdoor is een continue variabele gecreëerd.

Het aantal jaren tussen de scheiding en het interview Deze continue variabele is berekend door het jaartal waarin het huwelijk is geëindigd af te trekken van het jaartal van het interview. Het jaartal waarin het huwelijk is geëindigd is berekend door het jaar te nemen waarin de beslissing is genomen uit elkaar te gaan. Daarbij wordt de verstreken tijd totdat de ex-partners daadwerkelijk uit elkaar zijn gaan wonen opgeteld. Deze verstreken tijd tot het daadwerkelijke uit elkaar wonen wordt in de dataset gemeten in maanden en deze variabele is omgezet in jaren. Hierbij worden de respondenten die 0 tot 5 maanden hadden geantwoord omgezet naar 0 jaar, 6 tot 17 maanden naar 1 jaar, 18 tot 29 maanden naar 2 jaar, 30 tot 41 maanden naar 3 jaar en 42 tot 48 maanden naar 4 jaar. Er zijn hierbij twee outliers gevonden en deze zijn niet meegenomen in de analyses. Deze respondenten hebben een dusdanig hoog aantal maanden opgegeven als antwoord, dat wordt vermoedt dat zij de vraag niet goed hebben begrepen. Daarnaast is één respondent met een negatieve waarde op de variabele *het aantal jaren tussen de scheiding en het interview* als missende waarde aangemerkt.

Het aantal genoten jaren opleiding Om het opleidingsniveau van de respondent te meten wordt er gevraagd naar het hoogst behaalde onderwijsniveau. Hierbij kan de respondent kiezen uit zeven verschillende antwoordcategorieën, namelijk: “alleen lager onderwijs of minder”, “lager beroepsonderwijs”, “MAVO of ULO/MULO”, “middelbaar beroepsonderwijs”, “HAVO/VWO/Gymnasium/Atheneum of MMS/HBS”, “hoger beroepsonderwijs” en “wetenschappelijk onderwijs”. Vervolgens is deze nominale variabele gehercodeerd naar een continue variabele die aangeeft hoeveel jaren onderwijs de respondent heeft genoten. Hierbij is het gemiddeld aantal jaren per opleidingsniveau gebruikt, wat neerkomt op 6 jaar voor “alleen lager onderwijs of minder”, 9 jaar voor “lager beroepsonderwijs”, 10 jaar voor “MAVO of ULO/MULO”, 13 jaar voor “middelbaar beroepsonderwijs”, 11,5 jaar voor “HAVO/VWO/Gymnasium/Atheneum of MMS/HBS”, 15 jaar voor “hoger beroepsonderwijs” en 16 jaar voor “wetenschappelijk onderwijs”.

Het aantal kinderen dat de respondent en de ex-partner samen hebben Deze continue variabele wordt gemeten door de vraag hoeveel kinderen de respondent en de ex-partner samen hebben.

De leeftijd van het jongste kind dat de respondent samen met de ex-partner heeft Deze variabele wordt hier gebruikt als een continue variabele. In totaal hebben 511 respondenten aangegeven geen kinderen te hebben. Om te voorkomen dat deze respondenten niet worden meegenomen in de analyses zijn deze respondenten opgedeeld in leeftijdscohorten van 10 jaar, lopend van 28 tot 88 jaar. Voor deze leeftijdscohorten is berekend wat de gemiddelde leeftijd van het jongste kind is voor respondenten die wel kinderen hebben en deze waarde is toegekend aan het kinderloze cohort. Op deze manier is getracht de grootte van de steekproef te behouden.

Herpartneren De groep met een nieuwe partner na de scheiding wordt geselecteerd door middel van de vraag of de respondent een nieuwe samenwonen-relatie heeft. Een dergelijke relatie houdt een huwelijk, dan wel een relatie waarbij de respondent en de partner ongetrouwd samenwonen in. Hieruit is een dummy-variabele geconstrueerd.

Conflict na de scheiding In de survey worden aan de respondent vijftien stellingen voorgelegd over conflict met de ex-partner dat na de scheiding heeft plaatsgevonden. Deze stellingen zijn opgenomen in bijlage II. Antwoordcategorieën hierbij zijn: “nooit gebeurd” (1), “in afgelopen jaar gebeurd” (2), “langer geleden gebeurd” (3) en “n.v.t.” (9). Er is gekozen om conflict dat in het afgelopen jaar is voorgevallen te gebruiken bij de operationalisering van deze variabele, omdat de verwachting is dat dit conflict de gemeten mate van welzijn kan beïnvloeden. Om recent conflict tussen de respondent en de ex-partner te meten wordt er opgeteld hoe vaak de respondent de tweede antwoordcategorie heeft ingevuld bij de stellingen. Hierdoor wordt een continue variabele geconstrueerd die een indicatie geeft in welke mate er in het afgelopen jaar conflict heeft plaatsgevonden. Een hogere score op de variabele duidt op een hogere mate van conflict na de scheiding.

In de analyse wordt gebruik gemaakt van vijf statistische modellen. Op alle modellen wordt een multipele lineaire regressie toegepast. In het eerste model wordt getest of het zijn van de initiator een positief effect heeft op de mate van welzijn (hypothese 1). Vervolgens wordt de tweede hypothese getoetst in model 2 met de variabelen geslacht en welzijn. In model 3 worden de effecten van de initiator-status en geslacht op de mate van welzijn in één model onderzocht. Dit wordt getest om te onderzoeken hoe de variabelen zich tot elkaar verhouden voordat de interactievariabelen worden toegevoegd aan het model. In het vierde model wordt de interactie tussen initiator-status en geslacht toegevoegd. Tot slot wordt het effect van de interactie tussen de initiator-status en geslacht op de mate van welzijn in het vijfde model gecontroleerd door middel van de controlevariabelen. Zowel non-initiator als

joint-initiator fungeren als referentiegroep bij de testen. De resultaten met non-initiator als referentiegroep zullen worden weergegeven in tabel 2, omdat de hypothesen gebaseerd zijn op de verschillen tussen initiators en non-initiators. Wanneer de resultaten met joint-initiator als referentiegroep hiervan afwijken zullen deze worden gepresenteerd in tabel 2 en worden besproken in de resultatensectie.

Resultaten

Uit de resultaten van het eerste model, zoals weergegeven in tabel 2, blijkt het zijn van de initiator een significant negatief effect te hebben op de mate van welzijn ($b = -.009$; $p = .162/2$). De mate van welzijn van initiators is, vergeleken met non-initiators, significant lager. Ook voor initiators vergeleken met joint-initiators wordt een negatief effect gevonden, dit effect is echter niet significant. De status van joint-initiator, vergeleken met non-initiator, heeft geen significant effect op de mate van welzijn. Het effect van geslacht op de mate van welzijn wordt in het tweede model getoetst. Het blijkt dat het zijn van een man een significant positief effect heeft op de mate van welzijn na de scheiding ($b = .027$; $p < .001/2$). Dit betekent dat mannen na de scheiding een significant hogere mate van welzijn hebben dan vrouwen. In het derde model wordt onderzocht wat de effecten zijn van initiator-status en geslacht op de mate van welzijn als deze variabelen samen in de analyse worden meegenomen. Het significante effect dat het zijn van de initiator heeft op de mate van welzijn in model 1 verdwijnt zodra geslacht aan de analyse wordt toegevoegd. Mannen hebben, ook na toevoeging van initiator-status, een significant hogere mate van welzijn dan vrouwen ($b = .027$; $p < .001/2$).

De interactie tussen de initiator-status en geslacht wordt in model 4 aan de analyse toegevoegd. De invloed van de initiator-status op de mate van welzijn blijkt wederom niet significant te zijn zodra de interactievariabelen worden toegevoegd aan het model. Dit houdt in dat er geen verschillen zijn tussen de mate van welzijn van initiators, non-initiators en joint-initiators. Het zijn van een man blijkt nog steeds een significant positief effect te hebben op de mate van welzijn ($b = .020$; $p = .078/2$). De interactie tussen initiator-status en geslacht heeft geen significant effect op de mate van welzijn na de scheiding. Er is geen verschil tussen mannelijke en vrouwelijke initiators wat betreft de mate van welzijn. Ook blijken er geen verschillen in de mate van welzijn tussen mannelijke en vrouwelijke non- en joint-initiators te zijn.

Tabel 2. Resultaten van de multi-pele lineaire regressieanalyse voor de invloed van initiator-status, geslacht en de interactie tussen initiator-status en geslacht op de mate van welzijn (N=1760). De referentiegroep is non-initiator.

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5						
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE					
Onafhankelijke variabelen															
Initiator	-.009 ^a	*	.007		.001	.007	-.005	.010	-.006	.010					
Joint-initiator	-.003		.011		.005	.011	-.005	.017	-.009	.017					
Man			.027	***	.006	.027	***	.006	.020	**	.011	.010	.011		
Interactievariabelen															
Initiator*man							.009	.014	.005	.014					
Joint-initiator*man							.017	.023	.014	.022					
Controlevariabelen															
Leeftijd									.001	.001					
Verstreken tijd									-.001	*	.000				
Opleidingsjaren									.005	***	.001				
Aantal kinderen									.000		.003				
Leeftijd jongste kind									-.001		.001				
Herpartneren									.034	***	.007				
Conflict									-.005	**	.002				
Constante	1.242	***	.010	1.222	***	.004	1.221	***	.007	1.220	***	.015	1.138	***	.027
R ²	.002			.011			.012			.012			.052		

* $p < .10$; ** $p < .05$; *** $p < .001$

^a Met referentiecategorie joint-initiator is dit resultaat niet significant (b = -.012; SE = .010; p = .230/2).

Als de controlevariabelen worden toegevoegd in model 5 blijken de initiator-status, geslacht en de interactie tussen de initiator-status en geslacht geen significant effect te hebben op de mate van welzijn. De controlevariabele *het aantal verstreken jaren tussen scheiding en interview* heeft een significant negatief effect op de mate van welzijn ($b = -.001$; $p = .083$). Dit betekent dat hoe langer de respondent gescheiden is, hoe lager de mate van diens welzijn. Ook heeft de controlevariabele *conflict na de scheiding* een significant negatief effect op de mate van welzijn ($b = -.005$; $p = .002$). Dit houdt in dat hoe meer conflict iemand ervaart, des te lager de mate van welzijn is. De variabele *het aantal genoten jaren opleiding* heeft een significant positief effect op de mate van welzijn ($b = .005$; $p < .001$). Dit houdt in dat hoe hoger het aantal genoten jaren opleiding, des te hoger de mate van welzijn van de respondent. Daarnaast blijkt de variabele *herpartneren* een significant positief effect te hebben ($b = .034$; $p < .001$). Mensen die een nieuwe samenwonen-relatie zijn aangegaan na de scheiding ervaren hiervan een positief effect op de mate van hun welzijn. De controlevariabelen *leeftijd van de respondent*, *het aantal kinderen dat de respondent en de ex-partner samen hebben* en *de leeftijd van het jongste kind dat de respondent samen met de ex-partner heeft* blijken allen geen significant effect te hebben op de mate van welzijn.

Op basis van de resultaten wordt de eerste hypothese, *de initiator heeft na de scheiding een hogere mate van welzijn dan de non-initiator*, weerlegd. Er wordt gevonden dat initiators juist een significant lagere mate van welzijn hebben dan non-initiators na de scheiding. De tweede hypothese, *mannen hebben een hogere mate van welzijn na een echtscheiding dan vrouwen*, wordt bevestigd. Mannen blijken een hogere mate van welzijn te hebben na de scheiding dan vrouwen. De derde hypothese, *mannelijke initiators hebben een hogere mate van welzijn dan vrouwelijke initiators*, vindt geen ondersteuning. Er wordt geen bewijs gevonden dat mannelijke initiators een significant hogere mate van welzijn hebben dan vrouwelijke initiators.

Conclusie en discussie

In deze studie is de invloed van de initiator-status op de mate van welzijn van een individu na de scheiding onderzocht en is er getoetst of dit effect verschilt voor mannen en vrouwen. Er wordt gecontroleerd voor de variabelen *leeftijd van de respondent*, *het aantal jaren tussen scheiding en interview*, *aantal jaren opleiding*, *het aantal kinderen*, *de leeftijd van het jongste kind*, *herpartneren* en *conflict*. Getracht is om meer inzicht te krijgen in factoren die het welzijn van een gescheiden individu beïnvloeden omdat deze kennis van belang kan zijn tijdens en na de scheiding. Hieronder zullen conclusies worden getrokken op

basis van de verkregen resultaten, wordt gereflecteerd op het onderzoek en zullen aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden gedaan.

In het eerste model wordt een significant negatief effect van de initiator-status op de mate van welzijn na de scheiding gevonden. Dit betekent dat initiators na de scheiding een lagere mate van welzijn hebben vergeleken met non-initiators en daarmee wordt hypothese 1 weerlegd. Dit resultaat is niet in lijn met eerdere uitkomsten (Gray & Silver, 1990; Wang & Amato, 2000; Hewitt & Turrell, 2011) en spreekt het tijds- en controlemechanisme tegen. De mechanismen houden in dat de initiator een hogere mate van welzijn heeft omdat hij meer tijd heeft gehad om de scheiding te verwerken en omdat hij meer controle heeft over het scheidingsproces vergeleken met de non-initiator. De weerlegging van het controlemechanisme sluit aan bij de bevindingen van Pettit en Bloom (1984), die vinden dat er geen samenhang bestaat tussen een gevoel van controle en de initiator. De in deze studie gevonden resultaten zijn niet geheel in lijn met de bevindingen van Buehler (1987), die inhouden dat de initiator op korte termijn een lagere mate van welzijn heeft, maar op lange termijn een hogere mate van welzijn ervaart vergeleken met de non-initiator.

Geslacht blijkt in model 2 een significant effect te hebben op de mate van welzijn; mannen hebben een hogere mate van welzijn na de scheiding dan vrouwen. Hypothese 2 vindt ondersteuning. De assumpties rondom de sterkere financiële positie van de man ten opzichte van de vrouw en de veronderstelling dat mannen vaker herpartneren dan vrouwen vinden hiermee bijval. De juistheid van de veronderstelling dat zowel mannen als vrouwen met kinderen extra stress ervaren vanwege de verminderde band met de kinderen dan wel de zorg om de kinderen kan niet uit deze uitkomst worden afgeleid. De gevonden resultaten komen overeen met bevindingen uit eerder onderzoek (Aseltine & Kessler, 1993; Marks & Lambert, 1996).

Het derde model omvat de variabelen initiator-status en geslacht. Deze relatie wordt getoetst om te controleren wat de effecten van initiator-status en geslacht zijn wanneer deze variabelen zich tezamen in het model bevinden. Het significant negatieve effect van initiator-status op de mate van welzijn verdwijnt zodra geslacht aan de analyse wordt toegevoegd. Dit duidt op een schijnverband tussen de initiator-status en de mate van welzijn: beiden blijken door geslacht verklaard te worden. Hierboven is genoemd dat vrouwen bijna twee keer zo vaak aangeven de eerste stap in het scheidingsproces te hebben genomen. Omdat uit model 2 blijkt dat vrouwen een significant lagere mate van welzijn hebben dan mannen en zij vaker initiator zijn verklaart dit het verrassende resultaat in model 1.

De interactie tussen de initiator-status en geslacht wordt in model 4 toegevoegd aan de analyse. Deze interactie blijkt geen significant effect op de mate van welzijn te hebben. Dit houdt in dat het zijn van een mannelijke initiator geen significant effect op de mate van welzijn heeft in vergelijking met het zijn van een vrouwelijke initiator en hypothese 3 vindt hiermee geen ondersteuning. Dit resultaat is inhoudelijk gezien zeer relevant omdat het effect van mannelijke en vrouwelijke initiators op de mate van welzijn in dit onderzoek voor het eerst met elkaar worden vergeleken.

In het laatste model blijkt een deel van de controlevariabelen significant te zijn. *Herpartneren* en *aantal jaren opleiding* hebben een positief significant effect op de mate van welzijn. Dit betekent dat wanneer men een nieuwe samenwonen-relatie aangaat dit de mate van welzijn positief beïnvloedt en dat de mate van welzijn eveneens toeneemt naarmate men meer jaren opleiding heeft genoten. *Conflict na de scheiding* en *het aantal jaren tussen scheiding en interview* hebben een negatief effect op het welzijn. Dit houdt in dat hoe meer conflict na de scheiding ervaren wordt, hoe lager de mate van welzijn zal zijn en dat hoe langer geleden men gescheiden is, hoe minder groot de mate van welzijn is. De overige controlevariabelen blijken geen significant effect te hebben op de mate van welzijn. Opvallend in dit laatste model is dat geslacht geen significant effect meer heeft op de mate van welzijn. Het is denkbaar dat een of meerdere controlevariabelen het effect van geslacht weg verklaren.

Enkele limitaties van deze studie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden hier genoemd. De variabele welzijn is in deze studie geoperationaliseerd aan de hand van de mate van depressie van respondenten. Welzijn is echter breder dan alleen de mate van depressiviteit van de respondent en de in deze studie gevonden resultaten kunnen hierdoor gekleurd worden. Ook dient bij de interpretatie van de resultaten rekening te worden gehouden met dit feit. Het gevonden resultaat in model 1 betekent in dit licht dat de initiator significant meer depressieve gevoelens dan de non-initiator ervaart, hetgeen voor een deel overeenkomt met de bevinding van Sweeney en Horwitz (2001) dat non-initiators niet een meer depressieve gevoelens ervaren na de scheiding dan initiators. Een advies voor toekomstig onderzoek is om de welzijnsmaat te operationaliseren door middel van een dimensie die breder is dan alleen depressiviteit. Op die manier wordt een meer valide maat van welzijn geconstrueerd. Daarnaast is de mate van welzijn gevoelig voor sociaal wenselijke antwoorden. Voordat de logaritmische transformatie wordt toegepast scoort men gemiddeld een 3,45 op een schaal van een tot vier en het lijkt niet geloofwaardig dat de respondenten gemiddeld dermate hoog scoren. Wellicht zijn respondenten snel geneigd te zeggen dat het goed met hen gaat omwille van sociale wenselijkheid. Ook bestaat de mogelijkheid dat

respondenten op de vraag wie de eerste stap in het scheidingsproces heeft gezet sociaal wenselijke antwoorden geven. Het is denkbaar dat respondenten aangeven dat zij de eerste stap in het scheidingsproces hebben gezet terwijl dat in werkelijkheid hun partner was om hun zelfvertrouwen te beschermen. Dit probleem wordt ook door Kalmijn en Poortman (2006) erkend en zij concluderen uiteindelijk dat vrouwen vaker het initiatief nemen dan mannen. Dit ondersteunt het gevonden schijnverband tussen initiator-status en welzijn.

Concluderend heeft dit onderzoek inzicht kunnen bieden in het effect van de initiator-status en geslacht op het welzijn van een individu na de scheiding in Nederland. Er is een schijnverband tussen initiator-status en de mate van welzijn na de scheiding ontdekt en het blijkt dat geslacht dit verband verklaart. Er worden geen verschillen gevonden tussen mannelijke en vrouwelijke initiators en dit verband is gecontroleerd voor enkele controlevariabelen. In deze studie is een relatief grote steekproef van gescheiden respondenten gebruikt wat de betrouwbaarheid van het onderzoek ten goede komt. Ook is niet eerder het interactie-effect tussen de initiator-status en geslacht getest, hetgeen in dit onderzoek wel gebeurt. Het uitdiepen van dit interactie-effect en het onderzoeken van het gevonden schijnverband tussen de initiator-status en de mate van welzijn bieden mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

Bibliografie

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of marriage and family*, 62(4), 1269-1287.

Aseltine Jr, R. H., & Kessler, R. C. (1993). Marital disruption and depression in a community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 34(3), 237-251.

Bianchi, S. M., Subaiya, L., & Kahn, J. R. (1999). The gender gap in the economic well-being of nonresident fathers and custodial mothers. *Demography*, 36(2), 195-203.

Booth, A. & Amato, P. (1991). Divorce and psychological stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 32(4), 396-407.

Buehler, C. (1987). Initiator status and the divorce transition. *Family Relations*, 36(1), 82-86.

Burkhauser, R. V., Duncan, G. J., Hauser, R., & Berntsen, R. (1991). Wife or frau, women do worse: A comparison of men and women in the United States and Germany after marital dissolution. *Demography*, 28(3), 353-360.

CBS Statline (2015), geraadpleegd op 22 maart 2015 vanaf <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37425ned&D1=39&D2=a&HDR=G1&STB=T&VW=T>

Dohrenwend, B.P. (1974). Problems in defining and sampling the relevant population of stressful life events. In B.S., Dohrenwend & B.P. Dohrenwend (red.), *Stressful Life Events: Their Nature and Contexts* (pp. 275-310). New York: John Wiley.

Emery, R. E. (1994). *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody and mediation*. New York: The Guilford Press.

- Fisher, P. A., Fagot, B. I. & Leve, C. S. (1998). Assessment of family stress across low-, medium-, and high-risk samples using the family events checklist. *Family Relations*, 47(3) 215-219.
- Gove, W. R., Shin, H. C. (1989). The psychological well-being of divorced and widowed men and women: An empirical analysis. *Journal of Family Issues*, 10(1), 122-144.
- Gray, M., de Vaus, D., Qu, L. & Stanton, D. (2011). Divorce and the wellbeing of older Australians. *Ageing and Society*, 31(03), 475-498.
- Gray, J. D., & Silver, R. C. (1990). Opposite sides of the same coin: Former spouses' divergent perspectives in coping with their divorce. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1180-1191.
- Hewitt, B. & Turrell, G. (2011). Short-term functional health and well-being after marital separation: Does initiator status make a difference?. *American Journal of Epidemiology*, 1-11.
- Holden, K. C., Smock, P. J. (1991). The economic costs of marital dissolution: Why do women bear a disproportionate cost? *Annual Review of Sociology*, 17, 51-78.
- Kalmijn, M., De Graaf, P. M. and Uunk, W. (2000). Codeboek van het survey Scheiding in Nederland 1998. Utrecht University: ICS Occasional Papers and Documents Series, ICS-codebooks-40.
- Kalmijn, M. & Poortman, A. R. (2006). His or her divorce? The gendered nature of divorce and its determinants. *European sociological review*, 22(2), 201-214.
- Marks, N. F. & Lambert, J. D. (1996). Marital status continuity and change among young and midlife adults: Longitudinal effects on psychological well-being. *NFSH Working Paper No. 71*.
- Pettit, E. J. & Bloom, B. L. (1984). Whose decision was it? The effects of initiator status on adjustment to marital disruption. *Journal of Marriage and Family*, 46(3), 587-595.

Smock, P. J. (1994). Gender and the short-run economic consequences of marital disruption. *Social Forces*, 73(1), 243-262.

Spanier, G. B., & Furstenberg Jr, F. F. (1982). Remarriage after divorce: A longitudinal analysis of well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 44(3), 709-720.

Sweeney, M. M. & Horwitz, A. V. (2001). Infidelity, initiation, and the emotional climate of divorce: Are there implications for mental health? *Journal of Health and Social Behavior*, 42(3), 295-309.

Vaughan, D. (1979). Uncoupling: The process of moving from one lifestyle to another. *Alternative Lifestyles*, 2(4), 415-442.

Wang, H., & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment. *Journal of Marriage and the Family*. 62, 655-668.

Bijlage I

Kunt u van de onderstaande zaken aangeven of u dat wel eens denkt.

Antwoordcategorieën zijn: zelden of nooit, soms, vaak, altijd of bijna altijd.

- A. De afgelopen week maakte ik mij zorgen om dingen waarover ik me anders geen zorgen maak
- B. De afgelopen week had ik geen zin in eten, was mijn eetlust slecht
- C. De afgelopen week kon ik een neerslachtige stemming niet van me afschudden, zelfs niet met behulp van mijn vrienden of familie
- D. De afgelopen week voelde ik mij evenveel waard als andere mensen
- E. De afgelopen week had ik moeite mijn gedachten te houden bij wat ik aan het doen was
- F. De afgelopen week voelde ik mij depressief
- G. De afgelopen week had ik het gevoel dat alles wat ik deed me moeite kostte
- H. De afgelopen week voelde ik mij hoopvol over de toekomst
- I. De afgelopen week vond ik mijn leven een mislukking
- J. De afgelopen week voelde ik mij angstig
- K. De afgelopen week had ik een onrustige slaap
- L. De afgelopen week was ik gelukkig
- M. De afgelopen week praatte ik minder dan gewoonlijk
- N. De afgelopen week voelde ik mij eenzaam
- O. De afgelopen week waren de mensen onvriendelijk
- P. De afgelopen week had ik plezier in het leven
- Q. De afgelopen week moest ik soms huilen
- R. De afgelopen week voelde ik mij bedroefd
- S. De afgelopen week had ik het gevoel dat de mensen mij niet aardig vonden
- T. De afgelopen week kon ik maar niet goed op gang komen

Bijlage II

Heeft uw ex-partner wel eens de volgende dingen gedaan in de periode sinds u apart van elkaar bent gaan wonen? En is dat dan in het afgelopen jaar gebeurd of langer geleden?

Antwoordcategorieën: nooit gebeurd, in afgelopen jaar gebeurd, langer geleden gebeurd, n.v.t.

- A. Sterke verwijten gemaakt
- B. Nare dingen over mij gezegd tegen anderen
- C. Ongewenst opgebeld
- D. Ongewenst langsgekomen
- E. Kinderen tegen mij opgezet
- F. Uw nieuwe partner zwartgemaakt tegenover uw andere kinderen
- G. Valse beschuldigingen gedaan over mij
- H. Gedreigd het bezoek van de kinderen te belemmeren
- I. Het verleden zwartgemaakt
- J. Vaak afspraken niet nagekomen
- K. Gedreigd alimentatie niet te betalen
- L. Gescholden, flinke ruzie gemaakt
- M. Gedreigd geweld tegen u te gebruiken
- N. Gedreigd zichzelf geweld aan te doen
- O. Geweld gebruikt